

УДК 355.27

О.Б. Нікітюк

Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

РОЗРОБКА МЕХАНІЗМУ ПІДГОТОВКИ ТА НАКОПИЧЕННЯ РЕЗЕРВУ ОСОБОВОГО СКЛАДУ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

В статті розглядаються питання механізму підготовки та накопичення резерву особового складу мобілізаційних ресурсів для Повітряних Сил Збройних Сил України.

військово-навчений ресурс, мобілізаційний людський ресурс, об'єднані сили швидкого реагування

Вступ

Постановка проблеми. Удосконалювання підготовки й накопичення мобілізаційних людських ресурсів (МЛР) у цей час стає однією з найважливіших проблем державного й оборонного будівництва. Це обумовлено особливостями геостратегічного й геополітичного положення країни, а також посиленням міграційних процесів серед населення, несприятливою демографічною обстановкою на найближчі роки. Крім того, військова реформа вимагає кардинальної реорганізації системи підготовки й нагромадження мобілізаційних ресурсів, розробки нових підходів до організації й проведення мобілізації.

Цілком закономірно, що скорочення Збройних Сил (ЗС) з одночасним переходом на контрактну систему спричинить збільшення обсягів підготовки й нагромадження військово-навчених ресурсів (ВНР). У нових умовах старі методи рішення даного завдання стають неприйнятними, що вимагає перегляду ряду основних положень мобілізаційної роботи. Зараз у наявності явне протиріччя між необхідністю підготовки й нагромадження ВНР запасу в мирний час при одночасному обмеженні можливості держави по фінансуванню й забезпеченню матеріальними засобами заходів цього процесу.

Тому необхідно насамперед запропонувати і впроваджувати нові розроблені мобілізаційні структури резерву в ЗСУ.

Аналіз літератури. Досвід Другої світової війни, а також масштабні воєнні конфлікти другої половини ХХ-го і початку ХХІ-го століть, де широко застосовувалися мобілізаційні ресурси, показує, що якими б оптимальними не були склад і структура мобілізаційного ресурсу, успішне виконання завдань, поставлених на воєнний час, неможливе без достатнього рівня підготовки і натренованості мобілізаційного ресурсу [1].

Результати проведених досліджень показують, що в період переходу до комплектування військових посад рядового й сержантського складу військовослужбовцями на добровільній основі (за контрактом) почне знижуватися чисельність ВНР запасу у

зв'язку зі скороченням чисельності військ (сил) і відповідно рядового й сержантського складу, що проходить військово службу за призовом [2]. Разом з тим основним джерелом підготовки й нагромадження ВНР є Збройні Сили України (ЗСУ), тому що через них проходить переважна частина МЛР.

Вітчизняний і закордонний досвід військового будівництва свідчить, що проведені в державі військові реформи, у тому числі пов'язані зі скороченням чисельності ЗС, вимагають корінних змін у підготовці й нагромадженні МЛР. І якщо в силу об'єктивних причин, і головним чином економічних, останнє неможливо реалізувати на практиці в найближчі роки, то наукові дослідження з даної проблеми повинні проводитися широкомасштабно, комплексно й пріоритетно. Держава, й насамперед воєнне відомство, повинне чітко представляти перспективу практичного рішення цієї вже давно назрілої проблеми.

Мета статті. Метою даної статті є виявлення доцільних шляхів і способів удосконалювання існуючої системи підготовки та накопичення резерву особового складу (о/с) мобілізаційних ресурсів в умовах тривалого скорочення та реформування ЗС. Розглянути проблемні питання, які стосуються створення нової структури військового резерву людських ресурсів, його підготовки та накопичення, що потребують вивчення й аналізу не лише в інтересах ЗС та інших військових формувань, але й усієї держави.

Основний матеріал

Особливості формування та підготовки мобілізаційного резерву Повітряних Сил Збройних сил України (МР ПС ЗСУ) в нових умовах будівництва ЗС та досвід такої роботи в деяких країнах-членах НАТО дозволяють визначитися з основними принципами створення та утримання МР ПС ЗСУ. Найважливішими з яких є:

– накопичення та підготовка МР ПС ЗСУ в сучасних умовах повинні базуватися на серйозній законодавчій та нормативно-правовій базі. Створення такої бази вимагає обґрунтованих теоретичних розробок;

– співвідношення по чисельності між регулярними військами і МР (навіть з його активною компонентою) повинно бути в межах 2:1;

– МР для ПС ЗСУ повинен формуватися за територіальним принципом. Наприклад, авіаційну компоненту резерву доцільно формувати в тих регіонах (територіях), які традиційно вважаються „авіаційними”, де базувалися чи базуються авіаційні частини. В таких регіонах, як правило, не має дефіциту в льотних кадрах;

– значну частину МР ПС ЗСУ, враховуючи складність і тривалість бойового злагодження знов сформованих і навіть доукомплектованих підрозділів і частин авіації та зенітно-ракетних військ, має складати активна компонента, яка повинна мати відповідну підготовку о/с, необхідне озброєння і забезпечення, що дозволить в стислі терміни наростити зусилля та доукомплектувати об’єднані сили швидкого реагування (ОСШР);

– основою комплектування МР о/с повинно бути добровільне укладення контракту на проходження служби в резерві, головним чином з особами, які мають досвід військової служби в ПС ЗСУ не менш ніж три роки. Перебування осіб в активній компоненті МР ПС ЗСУ повинно обмежуватися віком не більш 45 років. Контракт доцільно підписувати не менш ніж на три роки і зобов’язувати цих осіб проходити відповідну допідготовку на протязі року, брати участь у навчаннях, а при необхідності і у вирішенні конфліктних ситуацій із застосуванням військ. Особи, які входять в активну компоненту МР ПС ЗСУ, повинні отримувати відповідну щомісячну грошову винагороду. Поряд з цим відповідним законодавчим актом має бути передбачена за певних

умов (загрозливий період, надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру) загальна мобілізація військовозобов’язаних;

– в складі МР ПС ЗСУ значне місце повинні займати місцеві мобілізаційні ресурси, а саме: спеціально підготовлені і відповідним чином законодавчо оформлені ділянки місцевості, ділянки автострад, які можуть у стислі терміни обладнуватися як аеродроми, стартові позиції для зенітно-ракетних комплексів (ЗРК), місця розгортання пунктів управління та радіолокаційних комплексів. Це дозволить активно маневрувати силами і засобами ПС ЗСУ і в значній мірі компенсувати їх дефіцит;

– для комплектування і підготовки МР ПС ЗСУ на базі Харківського університету Повітряних Сил (ХУ ПС) імені Івана Кожедуба необхідно створити Командування резерву ПС, що забезпечить:

а) по-перше, постійне управління формуванням і підготовкою активної компоненти МР;

б) по-друге, значне скорочення фінансових і матеріальних витрат на формування і функціонування нової структури управління;

в) по-третє, використання досвіду, який мають фахівці ХУ ПС, в першу чергу керівний льотний склад, щодо організації роботи авіаційних центрів підготовки мобілізаційних ресурсів (до складу Харківського інституту льотчиків протягом значного часу входили Богодухівський і Сумський авіаційні центри).

Виходячи з наведених вище особливостей і принципів формування, утримання та підготовки резерву ПС в умовах армії, що буде в подальшому укомплектована військовослужбовцями за контрактом, структура цього резерву може бути наступною (рис. 1).

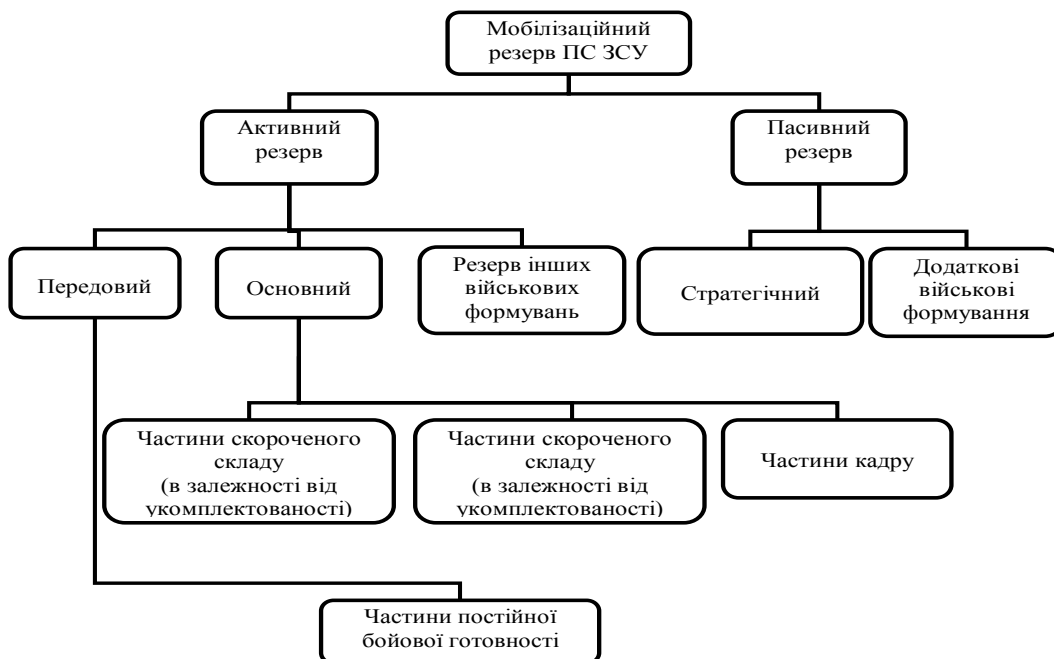

Рис. 1. Мобілізаційний резерв Повітряних Сил Збройних Сил України в умовах армії, що буде укомплектована військовослужбовцями за контрактом

Активна компонента призначається для нарощування авіаційного угруповання додатковими частинами і підрозділами, доукомплектування авіаційних частин постійної готовності для участі в миротворчих та антитерористичних операціях, а також у випадках розв'язання локальних збройних конфліктів в мінімально короткі терміни від 1 до 2 місяців.

Пасивна компонента резерву призначається для комплектування стратегічного резерву ЗСУ додатковими авіаційними формуваннями та поповнення втрат о/с в ході бойових дій [3].

Активна компонента МР ПС ЗСУ в свою чергу повинна мати передовий резерв, основний резерв та резерв інших військових формувань.

Передовий резерв має комплектуватися військовозобов'язаними, які мають відповідну підготовку і досвід служби в ЗС. Граничний вік перебування в передовому резерві повинен обмежуватися віком не більш 45 років. Після цього ці особи можуть бути переведені до пасивного резерву.

Передовий резерв повинен мати постійну високу бойову виучку о/с, бути укомплектованим необхідним озброєнням, технікою, матеріальними засобами та знаходитися в стані високої готовності до виконання завдань за призначенням. Передовий резерв забезпечує нарощування авіаційної компоненти ОСШР ЗСУ не менше ніж на третину [4]. Передовий резерв включає в себе:

- винищувальну авіаційну ескадрилью;
- бомбардувальну авіаційну ескадрилью;
- штурмову авіаційну ескадрилью;
- авіаційну ескадрилью розвідки і РЕБ;
- авіаційну ескадрилью спеціального призначення;
- дві навчальні авіаційні ескадрильї;
- авіаційну бригаду транспортної авіації.

Формування передового резерву організаційно повинно входити до авіаційних центрів підготовки резерву.

Чисельність о/с передового резерву може скласти до 6 тис. чоловік, парк бойової та спеціальної техніки може скласти до 100 літаків (вертольотів).

Основний резерв ПС повинен забезпечувати розгортання авіаційного угруповання основних сил оборони за рахунок формування додаткових авіаційних частин (підрозділів) в загрозливий для національних інтересів держави період [5].

Техніка та матеріальні засоби для основного резерву можуть зберігатися на складах „недоторканого запасу” авіаційних центрів резерву, авіаційна техніка – на базах зберігання авіаційної техніки. Підготовка о/с основного резерву повинна проходити на щорічних двохмісячних зборах. Склад і стан основного резерву повинен забезпечити формування у відповідні терміни винищувальної авіаційної бригади, змішаної бригади ударної авіації, авіаційної

бригади транспортної авіації, авіаційної ескадрильї розвідки і радіоелектронної боротьби, пошуково-рятувальної ескадрильї, а також доукомплектування авіаційних частин постійної готовності до штатів воєнного часу. Для вирішення таких завдань чисельність о/с основного резерву повинна сягати близько 8 тис. чоловік [6].

Пасивний резерв авіації ПС може комплектуватися резервістами першої і другої категорії Міністерства оборони України та інших силових структур (Міністерства надзвичайних ситуацій, Міністерства внутрішніх справ, Департаменту Прикордонної служби, підприємств Цивільної авіації України). О/с пасивного резерву обліковується, але до конкретних авіаційних частин приписується тільки при виникненні загрози національним інтересам України. В мирний час з о/с пасивного резерву доцільно проводити тільки теоретичну підготовку – щорічні двотижневі теоретичні збори пасивного МР ПС ЗСУ.

Наведена вище структура резерву (рис. 1) ПС ЗСУ несе в собі основні принципи положення, яких дотримується при створенні аналогічних формувань більшість країн-членів НАТО, а саме:

– обсяг МР, призначених для негайного нарощування ПС (компоненти ОСШР) – введення до бойового складу ПС частин (підрозділів) передового резерву – повинен забезпечити співвідношення кількісного складу 1:2. Тобто, при чисельності угруповання сил швидкого реагування ПС близько 12 тис. чоловік активна компонента резерву повинна скласти близько 6 тис. чоловік;

– склад резерву для нарощування угруповання ПС основних сил оборони, формування додаткових частин та доукомплектування існуючих частин і підрозділів (основний резерв) – повинен забезпечити співвідношення кількісного складу 1:2,5. Тобто, при угрупованні ПС у складі основних сил оборони близько 20 тис. чоловік, основний резерв повинен нараховувати близько 8 тис. чоловік.

Звичайно, потенційні можливості України щодо резерву людських ресурсів для ПС значно більші. Тому пасивний резерв ПС може сягати майже 80 тис. осіб:

– наявність активної складової (передового резерву) в мобілізаційному резерві ПС дозволяє в мінімальні терміни (2-4 доби) вдвічі наростити бойовий склад ОСШР ПС і оперативного реагувати на зміни зовнішньополітичної обстановки, які будуть торкатися інтересів України та її майбутніх союзників;

– постійна інтенсивна підготовка о/с резерву, особливо його активної складової – для резерву ПС ЗСУ таку підготовку потрібно організувати в Центрах підготовки резерву, які можуть бути сформовані і постійно функціонувати на базі ХУ ПС.

Завданнями таких центрів можуть бути:

- a) відбір о/с для зарахування в активну компо-

ненту резерву (у взаємодії з військовими комісаріатами (територіальними центрами комплектування));

б) укладення контракту щодо проходження служби в резерві;

в) підготовка резервістів за відповідними програмами і курсами бойової підготовки;

г) звільнення зі служби в резерві у зв'язку із закінченням контракту на проходження служби в резерві або у зв'язку з його розривом.

Проблема підготовки МР особливо гостро стоїть перед ПС ЗСУ, на озброєнні яких стоять складні авіаційні, зенітно-ракетні та радіотехнічні комплекси. Наприклад, щоб відновити вишкіл льотчика, навіть такого, який мав високий рівень підготовки в стройових частинах, при перерві в польотах один рік потрібно не менше як 20 льотних змін, що навіть при самих сприятливих умовах може займати період часу до 1,5 місяця.

Тобто для передової компоненти МР ПС ЗСУ повинна бути створена система підготовки, яка б дозволила постійно підтримувати високий рівень підготовки о/с.

Особливості та порядок проведення підготовки мобілізаційного резерву Повітряних Сил Збройних Сил України

Високі вимоги до рівня підготовки о/с МР ПС не відкидають відомого постулату про раціональну витрату ресурсів. Тобто, рівень підготовки о/с МР повинен бути залежним від того, до якої компоненти резерву входить цей о/с.

Безумовно, що о/с передового резерву повинен мати такий рівень підготовки і таку постійну напруженість, яка дозволила б йому бути в постійній готовності (1-2 доби), підсилити частини і підрозділи компоненти ПС ОСШР ЗСУ і виконувати в їх складі відповідні завдання. Такий рівень можливо підтримувати тільки шляхом систематичної планової підготовки в центрах підготовки резерву. Аналіз організації підготовки активної компоненти МР в країнах-членах НАТО показує, що мінімальний наліт льотчика активного резерву за рік повинен складати близько 80 годин, розрахунки ЗРК повинні протягом року виконати не менш як 20 практичних пусків ракет, в радіотехнічних частинах і підрозділах протягом року повинно бути не менше як чотири розгортання комплексів на нових позиціях. Такі вимоги можуть бути виконані, якщо створити постійно діючі центри резерву, частина о/с в яких проходить кадрову службу, а частина о/с (постійний о/с) проходить підготовку не менше ніж два дні на тиждень.

Основний резерв повинен мати такий рівень підготовки, який дозволяв би о/с підготуватися до виконання завдань за призначенням за терміни бо-

йового злагодження (30 – 45 діб). Такий рівень може бути забезпечений шляхом залучення о/с резерву на спеціальні збори – для льотного складу щорічно протягом 35 діб, для інших фахівців – один раз на два роки протягом 30 діб. Протягом зборів льотчики (льотний склад) повинні отримати нальоти не менш ніж 20 годин, розрахунки ЗРК виконати практичні пуски ракет, фахівці радіотехнічних військ провести розгортання радіотехнічних комплексів на місцевості. У встановлений час збори основної компоненти МР доцільно проводити в частинах і підрозділах передової компоненти резерву.

Пасивний резерв в умовах мирного часу проходить допідготовку тільки в теоретичному плані – двотижневі теоретичні збори з розрахунку 5000 чоловік на день. В загрозовий період проходить донавчання на базі ХУ ПС за скороченими програмами воєнного часу.

Висновки

Необхідність постійної інтенсивної підготовки о/с резерву ПС, особливо льотчиків і розрахунків ЗРК, створення надійної системи зберігання авіаційної техніки, зенітних та радіотехнічних комплексів резерву ПС, буде вимагати значних фінансових і матеріальних витрат. Отже, обмежена кількість в ПС України частин постійної бойової готовності, що передбачено Програмою реформування ЗСУ на період 2006 – 2011 рр., обумовлює необхідність мати в складі МР ПС значну кількість сил високої ступені готовності, які можуть в короткі терміни наростити бойовий потенціал ПС.

Список літератури

1. Матюх М.М., Горда М.Я., Лішавський В.Г. Структура та основні принципи використання військово-навчених ресурсів для формування мобілізаційних ресурсів // *Наука і оборона*. – 2003. – № 2. – С. 22-27.
2. Загинайко О.І. Комплектування Збройних Сил України за контрактом – важливий чинник їх професійного зростання // *Наука і оборона*. – 2003. – № 2. – С. 3-7.
3. Іваницький М.Г. Проблеми підготовки і накопичення в запасі військово-навчених ресурсів // *Труди академії*. – НАОУ. – 2004. – № 49. – С. 258-260.
4. Шелест Є.Ф., Горда М.Я., Лішавський В.Г. Основи створення нової структури військового резерву людських ресурсів // *Наука і оборона*. – 2004. – № 1. – С. 20-24.
5. Шелест Є.Ф. Розвиток системи оборонного планування Збройних Сил України // *Наука і оборона*. – 2005. – № 2. – С. 7-15.
6. Артюх В.М., Лішавський В.Г. Використання методу математичного моделювання у процесі формування нової структури військового резерву // *Наука і оборона*. – 2005. – № 1. – С. 7-15.

Надійшла до редколегії 28.03.2007

Рецензент: канд. техн. наук О.М. Малиш, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.